

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. liepos 19 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Danguolės Bublienės (kolegijos pirmininkė), Artūro Driuko ir Agnės Tiknūtės (pranešėja),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal **atsakovės uždarnosios akcinės bendrovės „Mimeta“** kasacinį skundą dėl Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. lapkričio 17 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „Miesto investicijos“ (pradinės ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „Biurų valdos“ teisių perėmėjos) ieškinį atsakovei uždarajai akcinei bendrovei „Mimeta“ dėl teisės naudotis kelio servitutu pažeidimų pašalinimo; tretieji asmenys, nepareišiantys savarankiškų reikalavimų, Nacionalinė žemės tarnyba prie Aplinkos ministerijos ir uždaroji akcinė bendrovė „Misota“.

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių servituto nustatymo momentą, nuomininko teisę kreiptis į teismą su reikalavimu, susijusiu su servitutu, skirtu patekti į jo nuomojamą valstybinės žemės sklypą, ir dėl proceso teisės normų, reglamentuojančių absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus dėl to, kad bylą išnagrinėjo neteisėtos sudėties teismas ir kad teismo sprendimas (nutartis) yra be motyvų, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovė UAB „Miesto investicijos“ (pradinės ieškovės UAB „Biurų valdos“ teisių perėmėja) prašė įpareigoti atsakovę UAB „Mimeta“ pašalinti tvorą, esančią žemės sklype, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), Klaipėdoje, Šilutės pl. 23, (toliau – ir žemės sklypas Nr. 23) nustatyto kelio servituto teritorijoje, ir netrukdyti ieškovei bei kitiems į žemės sklypą, esantį Klaipėdoje, Šilutės pl. 25, norintiems patekti asmenims naudotis Klaipėdos apskrities viršininko 2001 m. rugpjūčio 17 d. įsakymu Nr. 2036 nustatytu kelio servitutu.
3. Ieškovė nurodė, kad yra sudariusi valstybinės žemės sklypo nuomos sutartį dėl žemės sklypo, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), esančio Klaipėdoje, Šilutės pl. 25 (toliau – ir žemės sklypas Nr. 25). Šiame sklype yra ieškovei nuosavybės teise priklausantis pastatas. Atsakovė yra sudariusi valstybinės žemės sklypo nuomos sutartį dėl greta esančio žemės sklypo Nr. 23. Tam, kad iš Šilutės pl. būtų galima patekti į ieškovės nuomojamą žemės sklypą Nr. 25, atsakovės nuomojamame žemės sklype Nr. 23 Klaipėdos apskrities viršininko 2001 m. rugpjūčio 17 d. įsakymu Nr. 2036 yra nustatytas kelio servitutas. Atsakovė 2021 m. gegužės mėnesį užtvėrė visą žemės sklypo Nr. 23 teritoriją tvora, taip apribojo ieškovės ir jos nuomininkų galimybę patekti į jos nuomojamą žemės sklypą Nr. 25 bei jame esantį pastatą.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

4. Klaipėdos apylinkės teismas 2022 m. birželio 20 d. sprendimu ieškinį patenkino – įpareigojo atsakovę UAB „Mimeta“ pašalinti tvorą, esančią žemės sklype, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), Klaipėdoje, Šilutės pl. 23, nustatyto kelio servituto teritorijoje, ir netrukdyti ieškovei UAB „Miesto investicijos“ bei kitiems į žemės sklypą, esantį Klaipėdoje, Šilutės pl. 25, norintiems patekti asmenims naudotis Klaipėdos apskrities viršininko 2001 m. rugpjūčio 17 d. įsakymu Nr. 2036 nustatytu kelio servitutu.
5. Teismas nurodė, kad aplinkybė, jog atsakovės nuomojamame žemės sklype yra nustatytas kelio servitutas, suteikiantis teisę patekti į ieškovės nuomojamą žemės sklypą, patvirtina Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2015 m. rugsėjo 23 d. įsakymas Nr. ADI-2796 „Dėl žemės sklypo Klaipėdoje, Šilutės pl. 25, plano, prilyginamo detaliojo teritorijų planavimo dokumentui, patvirtinimo“ ir Klaipėdos apskrities viršininko 2001 m. rugpjūčio 17 d. įsakymas Nr. 2036, kuriame nurodyta, kad servitutu suteikta „teisė naudotis įvažiavimo keliu iš Šilutės pl.“. Taigi tamaujantysis daiktas yra kelias, o ne žemės sklypas. Dėl to atsakovės argumentus, kad servitutas nenustatytas, teismas pripažino nepagrįstais.
6. Teismas konstatavo, kad ieškovės nurodytas kelio servitutas yra pavaizduotas ir nurodytas ieškovės su ieškiniu pateiktame žemės sklypo Nr. 25 plane, parengtame 2015 metais. Pateiktame plane tarp 10 ir 11 posūkio taškų yra pažymėta 3,50 m pločio įvažė į ieškovės nuomojamą žemės sklypą Nr. 25 („Kelio servituto riba“) iš atsakovės žemės sklypo Nr. 23. Todėl ieškovės nurodytas kelio servitutas yra įrodytas ir galiojantis.
7. Teismas nustatė, kad kita galimybė patekti į ieškovės nuomojamą žemės sklypą, t. y. per gretimus žemės sklypus (išskyrus žemės sklypą Klaipėdoje, Šilutės pl. 23), nėra nustatyta. Minėti teisės aktai ir planai (dėl servituto nustatymo) yra galiojantys ir nenuginčyti.

8. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal atsakovės apeliacinį skundą, 2022 m. lapkričio 17 d. nutartimi Klaipėdos apylinkės teismo 2022 m. birželio 20 d. sprendimą paliko nepakeistą.
9. Teisėjų kolegija nesutiko su atsakovės argumentais, kad bylą išnagrinėjo neteisėtos sudėties teismas, ir nurodė, jog pirmosios instancijos teismo nutarčių tiek dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, tiek dėl baudos skyrimo teisėtumas ir pagrįstumas buvo patvirtintas apeliacinės instancijos teismo. Bylos nagrinėjimo metu priimti atsakovei nepalankūs teismo procesiniai sprendimai savaime nereiškia, kad teismas buvo šališkas. Atsakovė nepateikė kitų duomenų, pagrindžiančių, kad bylą išnagrinėjęs teisėjas galbūt elgėsi tendencingai, buvo suinteresuotas jos baigtimi, turėjo susidaręs išankstinę nuomonę ir pan. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad atsakovė analogiškais pagrindais buvo pareiškusi nušalinimą bylą nagrinėjusiam teisėjui, tačiau Klaipėdos apylinkės teismo 2021 m. gruodžio 28 d. nutartimi atsakovės prašymas nebuvo patenkintas. Atsakovei buvo išaiškinta, kad procesinių veiksmų atlikimas ar procesinių sprendimų priėmimas negali būti vertinamas kaip teisėjo šališkumo ir suinteresuotumo bylos baigtimi įrodymas ar jo nušalinimo pagrindas. Nepaisant to, įrodinėdama teismo šališkumą, atsakovė ir vėl nenurodė kitų duomenų, pagrindžiančių jos poziciją, o rėmėsi tik aplinkybėmis, susijusiomis su teismo procesinių sprendimų priėmimu. Byloje nėra objektyvių duomenų, leidžiančių daryti išvadą, kad pirmosios instancijos teismas buvo šališkas ar buvo išnagrinėjęs kitą su nagrinėjama byla susijusį šalių ginčą ir turėjo suformuotą išankstinę nuomonę dėl byloje vertinamų teisinių santykių. Teisėjų kolegija konstatavo, kad nagrinėjamam atveju nėra pagrindo panaikinti pirmosios instancijos teismo sprendimo dėl atsakovės nurodyto absoliutaus jo negaliojimo pagrindo.
10. Pasisakydama dėl atsakovės argumento, kad pirmosios instancijos teismo sprendimas negali būti laikomas tinkamai motyvuotu Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 270 straipsnio 4 dalies ir 329 straipsnio 2 dalies 4 punkto prasme, teisėjų kolegija pažymėjo, jog teismo sprendime nors galbūt ir nepakankamai išsamiai, tačiau atsakyta į esminius bylos nagrinėjimo metu keltus klausimus ir įvertinti pagrindiniai faktiniai bei teisiniai nagrinėto ginčo aspektai. Iš sprendimo turinio aišku, kokiais argumentais remdamasis teismas tenkino ieškovės reikalavimus, ir, kaip matyti iš apeliacinio skundo turinio, teismo pozicija atsakovei yra pakankamai aiški ir suprantama. Akivaizdu, kad tam tikri motyvacijos išsamumo trūkumai nesutrukdė atsakovei pasinaudoti apeliacijos teise, o tai suponuoja išvadą, jog nagrinėjamam atveju neegzistuoja CPK 329 straipsnio 2 dalies 4 punkte įtvirtintas teismo sprendimo absoliutus negaliojimo pagrindas – motyvų nebuvimas.
11. Teisėjų kolegijos vertinimu, bylos duomenys patvirtina, kad ieškovė servituto teisę yra įgijusi teisėtai (Klaipėdos apskrities viršininko 2001 m. rugpjūčio 17 d. įsakymo Nr. 2036, Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2015 m. rugsėjo 23 d. įsakymo Nr. ADI-2796 pagrindu), servitutas buvo išviešintas viešame registre, todėl ieškovė turi pagrindą kreiptis į teismą, prašydama pašalinti kliūtis naudotis servitutu.
12. Tiek Klaipėdos apskrities viršininko 2001 m. rugpjūčio 17 d. įsakyme Nr. 2036 žemės sklypui, esančiam Klaipėdoje, Šilutės pl. 25, nustatyta „teisė naudotis įvažiavimo keliu iš Šilutės pl.“, tiek Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2015 m. rugsėjo 23 d. įsakyme Nr. ADI-2796 „Dėl žemės sklypo Klaipėdoje, Šilutės pl. 25, plano, prilyginamo detaliojo teritorijų planavimo dokumentui, patvirtinimo“, prie jo pridėtame sprendinių brėžinyje yra aiškiai nustatytas konkrečiai apibrėžto turinio servitutas, štrichu pažymėta tarp sklypo ribos 10 ir 11 posūkio taškų 3,50 m pločio kelio servituto riba, einanti per žemės sklypą, esantį Klaipėdoje, Šilutės pl. 23, į žemės sklypą, esantį Klaipėdoje, Šilutės pl. 25. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad pats žemės sklypo, esančio Klaipėdoje, Šilutės pl. 25, planas, prilyginamas detaliojo teritorijų planavimo dokumentui, yra ne tik patvirtintas Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos direktoriaus, bet prieš tai ir suderintas su Žemėtvarkos skyriaus vyr. specialiste, vykdančia skyriaus vedėjo funkcijas, Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos Klaipėdos miesto ir Neringos skyriaus specialistu. Be to, minėti įsakymai ir pats planas, prilyginamas detaliojo teritorijų planavimo dokumentui, nėra pakeisti ar panaikinti. Teisėjų kolegija konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas teisingai nusprendė dėl įregistruoto servituto turinio.
13. Teisėjų kolegija sutiko su atsiliepime į apeliacinį skundą nurodytu ieškovės argumentu, kad tai, jog sklypo, esančio Klaipėdoje, Šilutės pl. 23, valdytojai, buvę iki atsakovės, tokios servituto teisės neįregistravo ar pasirašydami valstybinės žemės nuomos sutartį neišsiaiškino, kad tokia teisė egzistuoja, nepanaikina ieškovės teisės naudotis kelio servitutu. Teisėjų kolegija konstatavo, kad ginčo tvora stovi servituto teritorijoje. Byloje įrodyta, kad atsakovė apribojo ieškovės teisę naudotis nustatytu ir galiojančiu servitutu. Trukdydama ieškovei naudotis kelio servitutu, atsakovė pažeidžia Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 1.137 straipsnio 2 ir 3 dalis, todėl pagrįstai yra įpareigotina pašalinti esamas kliūtis – tvorą.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

14. Kasaciniu skundu atsakovė UAB „Mimeta“ prašo panaikinti Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. lapkričio 17 d. nutartį ir Klaipėdos apylinkės teismo 2022 m. birželio 20 d. sprendimą bei priimti naują sprendimą – ieškinį atmesti arba grąžinti bylą nagrinėti pirmosios instancijos teismui iš naujo. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
 - 14.1. Pirmosios instancijos teismo sprendimą priėmė išankstinę nuomonę turėjęs, o tai reiškia – neteisėtos sudėties, teismas. Dėl to pažeistos Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio, 31 straipsnio 2 dalies, 109 straipsnio, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 6 straipsnio 1 dalies, CPK 6, 21 straipsnių nuostatos, nukrypta nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo šiuo klausimu suformuotos praktikos. Klaipėdos apylinkės teismas, priimdamas nutartį dėl laikinųjų apsaugos priemonių, jos rezoliucinėje dalyje pažodžiui atkartoją ieškinių reikalavimą, įskaitant įpareigojimą atsakovei atlikti veiksmus dėl servituto, kurio egzistavimas yra esminis ginčo klausimas šioje byloje. Tos pačios sudėties teismas, sprenddamas klausimą dėl atsakomybės už minėtos nutarties dėl laikinųjų apsaugos priemonių nevykdymą, kitoje byloje priimtos nutarties motyvuojamojoje dalyje konstatavo, kad šios bylos ginčo servitutas yra įrodytas. Vėliau, priimdamas šioje byloje skundžiamą sprendimą dėl servituto (ne)egzistavimo, teismas jau turėjo išankstinę nuomonę, kuri buvo išsakyta prieš tai priimtuose procesiniuose sprendimuose.
 - 14.2. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, priimdami skundžiamus procesinius sprendimus, neatsakė į esminius atsakovės argumentus dėl teisinio suinteresuotumo, servituto neįregistravimo tarnaujančiojo daikto Nekilnojamojo turto registre ir iš to kylančių pasekmių neapribotą daiktą įsigijusio asmens teisėms, dėl paties administraciniu aktu nustatomo servituto. Taip pat nemotyavo, dėl ko atitinkamų argumentų nevertina, todėl pažeidė Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies, CPK 263 straipsnio, 274 straipsnio 4 dalies ir 329 straipsnio 2 dalies 4 punkto nuostatas ir nukrypo nuo šiuo klausimu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamos praktikos.
 - 14.3. Teismai netinkamai taikė CPK 5 straipsnio 1 dalį, CK 4.98 straipsnį ir nukrypo nuo kasacinio teismo praktikos, nes gynė ne servituto turėtojo teises. Kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta, kad reikalavimus su servitutu susijusiais klausimais gali reikšti tik viešpatuojančiojo ir (ar) tarnaujančiojo daikto savininkas (savininkai) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-379-701/2019). Šioje byloje ieškinį pareiškė viešpatuojančiojo daikto (žemės sklypo) nuomininkė, todėl ieškovė neturėjo teisinio suinteresuotumo pareikšti tokį reikalavimą. Šiuo atveju nėra teisinio pagrindo, kuriuo remdamasi ieškovė galėtų ginti žemės savininkės teises. Be to, ieškinyje pareikštas netinkamai atsakovei, nes atsakovė yra tarnaujančiojo daikto (žemės sklypo) nuomininkė. Valstybė suteikė atsakovei teisę naudotis atitinkamam žemės sklypui, ši teisė neapribota kitų asmenų teisėmis ar servitutais. Todėl atsakovė turėjo teisę, laikydamasi sutarties sąlygų, naudotis visu žemės sklypu ir užsitverti tvorą savo naudojamai teritorijai atskirti. Pagal atitinkamą ieškinį turėtų atsakyti nuomotoja, kuri leido atsakovei atitinkamą žemę naudotis be jokių apribojimų.

- 14.4. Teismai netinkamai taikė CK 1.75 straipsnio 2 dalį, 4.9 straipsnio 2 dalį, 4.124 straipsnio 2 dalį, Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 4 punktą. Tam, kad būtų sukurtas servitutas, jis turi būti įregistruotas Nekilnojamojo turto registre, o atsakovės nuomojamame žemės sklype ginčo kelio servitutas nebuvo įregistruotas, todėl šis servitutas nebuvo sukurtas ir negalėjo būti naudojamas prieš atsakovę.
- 14.5. Teismai pažeidė įrodinėjimą ir įrodymų vertinimą reglamentuojančias proceso teisės normas, nes nusprendė, kad 2001 m. sukurto servituto egzistavimą patvirtina po 14 metų (2015 m.) parengtas projektas, kuris dar nėra įgyvendintas. Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu patvirtintas žemės sklypo planas yra žemėtvarkos planavimo dokumentas (žemės valdos projektas), kuriame yra tik suprojektuojami tam tikri sprendiniai, o ne atvaizduojami anksčiau nustatyti servitutai. Tam, kad atitinkamame žemės valdos projekte nurodyti sprendiniai būtų įgyvendinti, turi būti priimti ir įregistruoti administraciniai aktai ir (ar) sandoriai. Be to, rengiant žemės sklypo planą, servitutas turėtų ir galėtų būti atvaizduojamas tik tamaujančiojo žemės sklypo plane. Teismų vertintas 2015 m. patvirtintas žemės valdos projektas yra viešpataujančiojo žemės sklypo projektas, todėl ir dėl šios priežasties atitinkamas planas (žemės valdos projektas) negali būti vertinamas kaip įrodymas, patvirtinantis, kur 2001 m. buvo nustatytas kelio servitutas. Be to, savivaldybės administracijos direktorius nėra kompetentingas priimti administracinį aktą dėl servituto nustatymo.
15. Ieškovė UAB „Miesto investicijos“ atsiliepimu į kasacinį skundą prašo atsakovės kasacinį skundą atmesti; iš atsakovės priteisti ieškovės patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:
- 15.1. Atsakovės kasaciniame skunde nurodytos aplinkybės iš esmės nepaneigia ir negali paneigti Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktikoje nustatytos subjektyviojo teisėjo nešališkumo prezumpcijos. Nutartyje dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo nustatytos aplinkybės neturi prejudicinės galios, dėl to toks procesinis sprendimas negali būti vertinamas kaip patvirtinantis tariamą teisėjo šališkumą. Prevencinio ieškinio atveju taikomos laikinosios apsaugos priemonės gali sutapti su byloje pareikštais reikalavimais, tačiau tai nereiškia, kad taikydamas tokią priemonę teismas pasisako dėl bylos esmės, taip pat kad dėl tokios priemonės taikymo būtų pagrindas abejoti bylą nagrinėjančio teismo nešališkumu. Procesinių veiksmų atlikimas bei atitinkamų procesinių sprendimų priėmimas negali būti vertinamas kaip teisėjo (teisėjų) šališkumo bei suinteresuotumo bylos baigtimi įrodymas ar teisėjo (teisėjų) nušalinimo pagrindas.
- 15.2. Tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismas tinkamai ir visapusiškai išnagrinėjo abiejų šalių pateiktus argumentus, turinčius teisinės reikšmės nagrinėjamam ginčui, o argumentai, dėl kurių žemesnės instancijos teismai nepasisakė ir kurie yra nurodyti kasaciniame skunde, yra teisiškai nereikšmingi šiam ginčui, nesusiję su proceso šalimis, dėl to teismai pagrįstai jų nenagrinėjo.
- 15.3. Atsakovė, teigdama, kad ieškovė yra tik viešpataujančiojo daikto nuomininkė ir dėl to neturi teisinio suinteresuotumo pareikšti atitinkamą ieškinį, kaip precedentu vadovaujasi kasacinio teismo nutartimi, priimta civilinėje byloje Nr. e3K-3-379-701/2019. Tačiau šioje nutartyje kasacinio teismo nurodytais išaiškinimais negalima vadovautis nagrinėjamu atveju, nes nesutampa šių bylų *ratio decidendi* (argumentas, kuriuo grindžiamas sprendimas). Civilinėje byloje Nr. e3K-3-379-701/2019 buvo sprendžiamas ginčas dėl servituto nustatymo, o nagrinėjamu atveju ieškovė pareiškė prevencinį ieškinį dėl atsakovės sudarytų kliūčių ieškovei naudotis jau nustatytu servitutu. Ieškovė turėjo teisinį suinteresuotumą šioje byloje, nes jai, kaip valstybinės žemės sklypo nuomininkei ir šiame sklype esančio pastato savininkei, buvo daroma žala ir buvo varžoma jos teisė naudotis nustatytu kelio servitutu.
- 15.4. Teismai nustatė, kad byloje nagrinėjamas kelio servitutas žemės sklypo, esančio Klaipėdoje, Šilutės pl. 25, Nekilnojamojo turto registre yra įregistruotas. Atsakovė kelio servituto registracijos neginčijo.
- 15.5. Servitutas yra nustatytas Klaipėdos apskrities viršininke 2001 m. rugpjūčio 17 d. įsakymu Nr. 2036, jame nurodytas servituto turinys, t. y. pateikimas iš Šilutės pl. 23 į Šilutės pl. 25. Šis dokumentas įregistruotas Nekilnojamojo turto registre. 2015 m. teritorijų planavimo dokumentas taip pat aiškiai nurodė to kelio servituto vietą – įvažiavimą nuo Šilutės pl. 23 prie ieškovės pastato. Atsižvelgdami į nurodytų įrodymų visetą bei vadovaudamiesi kasacinio teismo praktikoje įtvirtinta įrodymų pakankamumo taisykle, teismai pagrįstai nusprendė dėl atsakovės nuomojamame žemės sklype esančio servituto buvimo fakto bei jo turinio.
16. Kitų atsiliepimų į kasacinį skundą įstatymų nustatyta tvarka negauta.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl absoliučių teismo sprendimo negaliojimo pagrindų, kai bylą išnagrinėja neteisėtai sudėties teismas (CPK 329 straipsnio 2 dalies 1 punktas) ir kai teismas nemotyvuoja priimto sprendimo (CPK 329 straipsnio 2 dalies 4 punktas)

17. Kasaciniame skunde atsakovė nurodo, kad pirmosios instancijos teismo sprendimą priėmė išankstinę nuomonę turėjęs, dėl to neteisėtai sudėties teismas; be to, pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų priimti skundžiami procesiniai sprendimai yra nemotyvuoti. Taigi atsakovė remiasi dviem absoliučiais sprendimo negaliojimo pagrindais, nustatytais CPK 329 straipsnio 2 dalies 1 ir 4 punktuose. CPK 329 straipsnyje nustatyti absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai reiškia, kad tokiais atvejais bylos procesas apskritai negali būti laikomas teisėtu, todėl teisėjų kolegija pirmiausia pasisako dėl šių kasacinio skundo argumentų vertinimo.
18. CPK 329 straipsnio 2 dalies 1 punkte įtvirtinta, kad absoliučiu sprendimo negaliojimo pagrindu pripažįstamas atvejis, kai byla išnagrinėta neteisėtai sudėties teismo. Teismo sudėtis yra laikoma neteisėta, jeigu ji neatitinka įstatymo reikalavimų (CPK 62 straipsnis), teismas buvo šališkas (CPK 65, 66 straipsniai), buvo pažeistas draudimas teisėjui pakartotinai dalyvauti nagrinėjant bylą (CPK 71 straipsnis, 370 straipsnio 5 dalis). Teismo sudėtis taip pat gali būti neteisėta pažeidus teisėjų skyrimo arba bylų paskirstymo tvarką (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 30 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-125-219/2017 19 punktą).
19. Teisė į nešališką teismą ginama tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu (Konstitucijos 29 straipsnis, 31 straipsnio 2 dalis, 109 straipsnis, Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis, CPK 6, 21 straipsniai).
20. Nešališkumas Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies prasme nustatomas pagal objektyvųjį ir subjektyvųjį testus. Vadovaujantis subjektyviuoju testu, atsižvelgtina, ar teisėjas konkrečioje byloje turi kokį nors išankstinį nusistatymą ar tendencingumą, tuo tarpu, vadovaujantis objektyviuoju testu, vertintina, ar pats teismas ir jo sudėtis suteikė pakankamas garantijas, kad būtų pašalintos bet kokios teisėtai abejonės dėl jo nešališkumo (žr., pvz., EŽTT 2015 m. balandžio 23 d. sprendimo byloje *Morice prieš Prancūziją*, peticijos Nr. 29369/10, par. 73). Taikant subjektyvųjį teisėjo nešališkumo testą yra laikomasi teisėjo nešališkumo prezumpcijos, kuri reiškia, kad asmeninis teisėjo nešališkumas yra prezumuojamas, kol nėra tam prieštaraujančių įrodymų (žr., pvz., EŽTT 2000 m. gruodžio 21 d. sprendimo byloje *Wettstein prieš*

Šveicariją, peticijos Nr. 33958/96, par. 43; 2005 m. gruodžio 15 d. sprendimo byloje *Kyprianou prieš Kiprą*, peticijos Nr. 73797/01, par. 119; 2009 m. spalio 15 d. sprendimo byloje *Micallef prieš Maltą*, peticijos Nr. 17056/06, par. 94). Taikant objektyvų teisėjo nešališkumo testą reikia nustatyti, ar, be teisėjo elgesio, yra kitų patikrinamų faktų, kurie gali kelti abejonų dėl teisėjo nešališkumo (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 6 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-10-1075/2020 27 punktą; 2022 m. balandžio 14 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-7-120-701/2022 34–37 punktus).

21. Nors suinteresuoto asmens nuogastavimai dėl teisėjo nešališkumo yra svarbūs, tačiau nėra lemiami. Lemiamą reikšmę šiuo atžvilgiu turi tai, ar suinteresuoto asmens nuogastavimai gali būti laikomi objektyviai pateisinamais (žr., pvz., EŽTT 2000 m. gruodžio 21 d. sprendimo byloje *Wettstein prieš Šveicariją*, peticijos Nr. 33958/96, par. 44; 2009 m. spalio 15 d. sprendimo byloje *Micallef prieš Maltą*, peticijos Nr. 17056/06, par. 96). Objektyvusis testas paprastai yra susijęs su hierarchiniu ar kitų ryšių tarp teisėjo ir proceso dalyvių nustatymu arba to paties asmens skirtingų funkcijų vykdymu teisminiame procese (žr. EŽTT 2005 m. gruodžio 15 d. sprendimo byloje *Kyprianou prieš Kiprą*, peticijos Nr. 73797/01, par. 121).
22. EŽTT, vertindamas, ar skirtingas funkcijas teisminiame procese vykdančios teisėjos yra nešališkos, didžiausią dėmesį skiria nagrinėtų klausimų tapatumui (žr., pvz., EŽTT 2000 m. birželio 6 d. sprendimo byloje *Morel prieš Prancūziją*, peticijos Nr. 34130/96, par. 47). Tam, kad būtų galima pripažinti teisėjo šališkumą, būtina nustatyti, jog teisėjas du kartus nagrinėjo tapačius faktus, turėjo atsakyti į tą patį klausimą, ar skirtumas tarp sprestų klausimų buvo labai menkas (žr., pvz., EŽTT 2016 m. gegužės 17 d. sprendimo byloje *Liga Portuguesa de Futebol Profissional prieš Portugaliją*, peticijos Nr. 4687/11, par. 69). Vertinant teisėjo nešališkumą svarbu, ar teisėjas neturėjo pareigos pagal įstatymą antrame sprendime vertinti faktus tapačiai – taip yra tuo atveju, kai pirmasis teismo sprendimas jau buvo įsiteisėjęs ir bet kuris teisėjas būtų saistomas sprendimo *res judicata* (teismo išspręstas klausimas) galios (žr., pvz., EŽTT 2007 m. spalio 22 d. sprendimo byloje *Lindon, Otchakovsky-Laurens ir July prieš Prancūziją (GC)*, peticijos Nr. 21279/02, 36448/02, par. 79).
23. CPK 71 straipsnio 1 dalyje nustatyta bendroji taisyklė dėl teisėjo nešališkumo, kad teisėjas, dalyvavęs nagrinėjant civilinę bylą pirmosios instancijos teisme, negali dalyvauti nagrinėjant tą bylą apeliacinės instancijos teisme ir kasaciniame teisme, taip pat nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme, jeigu panaikintas sprendimas buvo priimtas jam dalyvaujant. Taigi šiose teisės normose įtvirtintas neleistinumo teisėjui pakartotinai dalyvauti nagrinėjant bylas principas.
24. Kasacinio teismo praktikoje nurodoma, kad CPK 71 straipsnio 1 dalies nuostata turi būti aiškinama ir taikoma sistemiskai su CPK 296 straipsnio ir 297 straipsnio 2 dalies nuostatomis. Kitaip tariant, teisėjas negali nagrinėti bylos iš naujo, apeliacine ar kasacine tvarka, kai, bylą nagrinėjant pirmą kartą, žemesniosios ar aukštesniosios instancijos teisme jis išreiškė savo nuomonę dėl bylos esmės. Šis draudimas netaikomas, kai teisėjas, nepasisakydamas dėl šalių ginčo esmės, išsprendžia atskiros bylos dalies atskirą procesinį klausimą (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 23 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-598/2009; 2013 m. birželio 20 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-350/2013).
25. Nagrinėjamu atveju atsakovė kasaciniame skunde teigia, kad bylą išnagrinėjęs pirmosios instancijos teismo teisėjas turėjo išankstinę nuomonę dėl ginčo baigties, nes, priimdamas nutartį dėl laikinųjų apsaugos priemonių, jos rezoliucinėje dalyje pažodžiui atkartojė ieškinyje suformuluotą reikalavimą. Be to, tos pačios sudėties teismas, sprendžiamas klausimą dėl atsakomybės už minėtos nutarties dėl laikinųjų apsaugos priemonių nevykdymą, kitoje byloje priimtos nutarties motyvuojamojoje dalyje konstatavo, kad šios bylos ginčo servitutas yra įrodytas.
26. Teisėjų kolegija su šiais argumentais nesutinka, nes nagrinėjamu atveju teismas, nepasisakydamas dėl šalių ginčo esmės, išsprendė atskiros bylos dalies atskirą procesinį klausimą, kadangi laikinųjų apsaugos priemonių taikymas yra procesinio pobūdžio gynyboje būdas. Teismas, taikydamas laikinasias apsaugos priemones, nesprendžia bylos iš esmės ir nepasisako dėl ieškinio reikalavimų pagrįstumo, todėl teismo procesinis sprendimas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo nėra sprendimas dėl ginčo esmės. Teismo nutartis laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimais neturi nei preiudicinės, nei *res judicata* galios, sprendžiant ginčo esmės klausimą (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 25 d. nutartį civilinėje byloje Nr. e3K-3-316-313/2020; 2022 m. balandžio 6 d. nutartį civilinėje byloje Nr. e3K-3-82-313/2022).
27. Taip pat ir nagrinėdamas pareiškimą dėl baudos skyrimo atsakingam asmeniui už nutarties dėl laikinųjų apsaugos priemonių nevykdymą teismas nepasisako dėl bylos esmės. Teismas šiuo atveju turi nustatyti, ar nutartis, kuria pritaikytos laikinosios apsaugos priemonės, nėra vykdoma (įvykdyta). Vertindamas šias aplinkybes, teismas nenagrinėja ir nepasisako dėl ieškinio reikalavimų pagrįstumo.
28. Apibendrinus teismas, nei priimdamas nutartį taikyti ieškovės prašyme nurodytas laikinasias apsaugos priemones, kurios šiuo atveju sutapo su paties ieškinio reikalavimais, nei priimdamas nutartį, kuria išspręstas antstolio pareiškimas dėl baudos skyrimo atsakovės vadovui už pirmiau minėtos nutarties nevykdymą, iš esmės nenagrinėjo ieškinio reikalavimų pagrįstumo ir nepasisakė dėl bylos esmės. Dėl to šiuo atveju negalima konstatuoti, kad bylą išnagrinėjo šališkas, todėl neteisėtos sudėties pirmosios instancijos teismas. Darytina išvada, kad apeliacinės instancijos teismas skundžiama nutartimi pagrįstai netaikė CPK 329 straipsnio 2 dalies 1 punkte įtvirtinto absoliutaus sprendimo negaliojimo pagrindo.
29. Atsakovė kasaciniame skunde taip pat nurodo, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, priimdami skundžiamus procesinius sprendimus, neatsakė į esminius atsakovės argumentus. CPK 329 straipsnio 2 dalies 4 punktas nustato, kad jei sprendimas (nutartis) yra be motyvų (sutrumpintų motyvų), tai pripažįstama absoliučiu teismo sprendimo (nutarties) negaliojimo pagrindu. Teismo sprendimas turi būti pagrįstas ir teisėtas (CPK 263 straipsnis). Šie reikalavimai taikytini visų instancijų teismų priimamiems sprendimams ir yra susiję su įstatymu pavesta teismo pareiga tinkamai pagrįsti faktiniais ir teisiniais argumentais priimamą sprendimą (CPK 270, 331 straipsniai).
30. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad, pagal CPK 329 straipsnio 2 dalies 4 punktą, absoliučiu sprendimo ar nutarties negaliojimo pagrindu laikomas visiškasis motyvų nebuvimas. Teismo sprendimo (nutarties) nepakankamas motyvavimas nėra jo absoliutaus negaliojimo pagrindas. Tuo atveju, kai teismo sprendimo (nutarties) motyvai yra neišsamūs, šis pažeidimas gali būti pripažintas esminiu pagal CPK 346 straipsnio 2 dalies 1 punktą, jeigu sprendimo (nutarties) motyvuojamojoje dalyje neatsakyta į pagrindinius (esminius) bylos faktinius ir teisinius aspektus ir dėl to byla galėjo būti išspręsta neteisingai (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 12 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-215-915/2017 25 punktą).
31. Nagrinėjamu atveju tiek pirmosios instancijos teismo sprendime, tiek skundžiamoje apeliacinės instancijos teismo nutartyje yra nurodytos byloje nustatytos faktinės aplinkybės, įrodymų, kuriais grindžiamos teismo išvados, vertinimas. Be to, apeliacinės instancijos teismo nutartyje nurodyti argumentai, kuriais remiantis nesutinkama su atsakovės apeliaciniame skunde išdėstyta pozicija dėl byloje pateiktų įrodymų, susijusių su ginčo servitutu, vertinimo, taip pat nurodyti įstatymai ir kiti teisės aktai, kuriais teismas vadovavosi, bei teisiniai argumentai. Dėl to negalima teigti, kad skundžiamas teismo procesinis sprendimas yra be motyvų. Taigi teisėjų kolegija atmeta kaip nepagrįstą atsakovės kasacinio skundo argumentą, jog šiuo atveju taikytinas CPK 329 straipsnio 2 dalies 4 punkte įtvirtintas absoliutaus sprendimo negaliojimo pagrindas.

Dėl nuomininko teisės kreiptis į teismą su reikalavimu, susijusiu su servitutu, skirtu patekti į jo nuomojamą valstybinės žemės sklypą

32. Asmens teisė kreiptis į teismą įtvirtinta Konstitucijos 30 straipsnyje. Ši konstitucinė teisė išsamiau reglamentuota CPK 5 straipsnio 1 dalyje, nustatant, kad kiekvienas suinteresuotas asmuo turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas. Teismas imasi nagrinėti civilinę bylą pagal asmens (arba jo atstovo), kuris kreipėsi, kad būtų apginta jo teisė arba įstatymų saugomas interesas, pareikšimą (CPK 5 straipsnio 3 dalis).
33. Kasacinio teismo praktikoje pabrėžiama, kad CPK 5 straipsnio 1 dalyje nurodyta ne bet kurio, o suinteresuoto asmens teisė kreiptis į teismą, ir išaiškinta, kad CPK 5 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta bendro pobūdžio taisyklė nustato dvi prielaidas atsirasti asmens subjektinei teisei – teisei kreiptis į teismą teisminės gynybos: tai būtent besikreipiančio asmens suinteresuotumas bei jo teisės ar įstatymo saugomo intereso pažeidimas. Teismų praktikoje asmens suinteresuotumas yra aiškinamas kaip subjekto materialinis teisinis suinteresuotumas, t. y. asmuo turi turėti aiškiai identifikuatą suinteresuotumą apginti materialiosios teisės normų saugomą teisę ar interesą, asmuo turi turėti savarankišką teisinį interesą ir poreikį jį ginti. Ir priešingai – asmuo neturi teisės kreiptis į teismą prašydamas apginti ne jo paties, o kito asmens teisę, nes tai reikštų neleistiną įsikišimą į kito asmens laisvės sritį (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 5 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-370-248/2019 43 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
34. Atsakovės kasaciniame skunde keliamas klausimas, ar ieškovė, kaip valstybinės žemės sklypo nuomininkė, bet ne daikto savininkė, turi teisę kreiptis į teismą su reikalavimu, susijusiu su servitutu, skirtu patekti į šį žemės sklypą.
35. CK 4.111 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad servitutas – tai teisė į svetimą nekilnojamąjį daiktą, suteikiama naudotis tuo svetimu daiktu (tarnaujančiuoju daiktu), arba to daikto savininko teisės naudotis daiktu apribojimas, siekiant užtikrinti daikto, dėl kurio nustatomas servitutas (viešpataujančiojo daikto), tinkamą naudojimą.
36. Nuomotojas pagal nuomos sutartį išpareigoja perduoti daiktą laikinai valdyti ir juo naudotis nuomininkui (CK 6.477 straipsnio 1 dalis). Nuomininkas įgyja teisę valdyti išsinuototą daiktą sandorio (nuomos sutarties) pagrindu ir yra teisėtas nuomojamo daikto valdytojas. Nuomojamo daikto valdymo teisės perdavimas nuomininkui kartu reiškia, kad jo interesams taikomi daiktiniai teisių gynimo būdai, nustatyti CK 4.34 straipsnyje. Jame reglamentuota, kad kiekvienas valdytojas turi teisę ginti esamą valdymą ir atnaujinti atimtą valdymą. Taigi nuomininkas gali ginti savo kaip nuomojamo daikto valdytojo teises lygiai taip pat, kaip jas gintų pats savininkas, pareikšdamas negatorinį ieškinį, jeigu pažeidžiama teisė naudotis išsinuototu daiktu, ir toks pažeidimas nesujęs su valdymo netekimu.
37. Atsižvelgiant į tai, kad servitutas nustatomas siekiant užtikrinti viešpataujančiojo daikto tinkamą naudojimą, darytina išvada, kad, savininkui šį daiktą perdavus naudoti kitam asmeniui (išnuomojus), pastarasis įgyja teisę naudotis ir nustatytu servitutu. Jeigu kiti asmenys savo veiksmais ar neveikimu pažeidžia nuomininko teisę naudotis išsinuototu daiktu, nuomininkas turi materialinį teisinį suinteresuotumą ginti šią teisę teismine tvarka.
38. Šioje byloje nustatyta, kad ieškovė yra valstybinės žemės sklypo, esančio Klaipėdoje, Šilutės pl. 25, nuomininkė. Šiame sklype yra ieškovei nuosavybės teise priklausantis pastatas. Ieškovė, siekdama apginti savo teisę naudotis ginčo kelio servitutu, kuriuo galima patekti į minėtą žemės sklypą ir jame esantį pastatą, pareiškė negatorinį ieškinį atsakovei dėl kliūčių, trukdančių tai padaryti, pašalinimo.
39. Atsakovė, ginčydama ieškovės teisę pareikšti tokį ieškinį, kasaciniame skunde remiasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 12 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. e3K-3-379-701/2019. Toje nutartyje konstatuota, kad reikalavimus su servitutu susijusiais klausimais gali reikšti tik viešpataujančiojo ir (ar) tarnaujančiojo daikto savininkas (savininkai). Ieškovė atsiliepime į kasacinį skundą teigia, kad minėtoje nutartyje kasacinio teismo nurodytais išaiškinimais negalima vadovautis nagrinėjamu atveju, nes nesutampa bylų faktinės aplinkybės.
40. Kasacinio teismo išaiškinta, kad vienoje byloje priimtas įsiteisėjęs teismo sprendimas kaip teismo precedentas gali būti taikomas kitoje byloje tik tada, kai pastarosios nagrinėjamos bylos esminės faktinės aplinkybės, lemiančios tos pačios teisės taikymą, yra tapачios arba iš esmės panašios kaip toje byloje, kurioje buvo sukurtas precedentas (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 5 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-217-701/2022 39 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
41. Teisėjų kolegijos vertinimu, sprendžiant ieškovės teisinio suinteresuotumo klausimą šioje byloje, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 12 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. e3K-3-379-701/2019 negalima vadovautis kaip precedentu. Atsakovės cituojamas išaiškinimas buvo suformuluotas sprendžiant ginčą dėl reikalavimo nustatyti servitutą. Kasacinis teismas minėtoje nutartyje nurodė, kad tuo atveju, jeigu ieškovai nėra teisėti ginčo statinių (viešpataujančiųjų daiktų) savininkai, jie neturi teisinio materialinio suinteresuotumo reikšti reikalavimą dėl servituto ginčo statinams nustatymo. Minėtoje byloje kasacinio teismo padaryta išvada, kad reikalavimą dėl servituto nustatymo turi teisę teismui reikšti viešpataujančiojo ir (ar) tarnaujančiojo daikto savininkas (savininkai), neprieštarauja šioje byloje padarytai išvadai, kad, kilus ginčui dėl naudojimosi nustatytu servitutu, atitinkamus reikalavimus turi teisę pareikšti nuomininkas. Kadangi nagrinėjamu atveju ieškovė nereikšia reikalavimo nustatyti servitutą, o siekia apginti savo teisę valstybinės žemės sklypo nuomos laikotarpiu naudotis kelio servitutu gretiname sklype, todėl sprendžina, kad ji turi materialinį teisinį suinteresuotumą ginti šią savo teisę.
42. Kasaciniame skunde taip pat nurodoma, kad ieškinyje pareikštas netinkamai atsakovei, nes atsakovė yra tarnaujančiojo daikto (žemės sklypo) nuomininkė. Atsakovės teigimu, pagal pareikštą ieškinį turėtų atsakyti nuomotoja (sklypo savininkė), kuri leido atsakovei naudotis žemės sklypu be jokių apribojimų. Teisėjų kolegija šiuos argumentus atmeta kaip nepagrįstus, nes ieškovė, kuri, kaip ir atsakovė, valdo žemės sklypą ilgalaikės nuomos pagrindu, gali įgyvendinti savininko teises ir reikšti negatorinį ieškinį bet kuriam savininko teisę naudotis daiktu pažeidžiančiam asmeniui CK 4.34 straipsnio pagrindu, šiuo konkrečiu atveju – atsakovei, kuri ir pastatė tvorą ginčo teritorijoje.

Dėl servituto nustatymo momento

43. Konstitucijos 23 straipsnis įtvirtina nuosavybės neliečiamumo principą. Nuosavybės teisė, kaip daiktinė teisė, yra absoliutaus pobūdžio. Tai reiškia, kad savininkas šią teisę gali naudoti prieš visus asmenis (lot. *erga omnes*). Nuosavybės teisė gali būti varžoma tik įstatymu ar įstatymo pagrindu – teismo (CK 1.2 straipsnio 2 dalis).
44. Servituto nustatymas yra įstatymo pagrindu atliekamas nuosavybės teisės ribojimas tarnaujančio daikto savininko atžvilgiu (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 23 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-527/2009).
45. Pagal CK 4.124 straipsnio 1 dalį, servitutą gali nustatyti įstatymai, sandoriai ir teismo sprendimas, o įstatyme nustatytais atvejais – administracinis aktas. Servitutų nustatymo administraciniu aktu atvejais ir tvarka reglamentuojami Lietuvos Respublikos žemės įstatyme. CK 4.124 straipsnio 2 dalyje nustatytas papildomas reikalavimas servituto atsiradimui – kad iš servituto kylančios teisės ir pareigos subjektams atsiranda tik įregistravus servitutą, išskyrus atvejus, kai servitutą nustato įstatymai.
46. Aiškindamas servituto nustatymo momentą, kasacinis teismas yra konstatavęs, kad iš servituto kylančių teisių ir pareigų atsiradimas siejamas su dviem juridiniais faktais: 1) sutarties, įstatymo, teismo sprendimo arba administracinio akto, nustatančio servitutą, buvimu; 2) servituto įregistravimu įstatymo nustatyta tvarka, išskyrus atvejus, kai servitutą nustato įstatymai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-472/2010). CK 4.124 straipsnio 2 dalyje nustatyta servituto teisinė registracija atlieka ne tik išviešinamąją, bet ir daiktinę teisę sukuriančią funkciją, todėl neįregistruotas servitutas nesukelia teisių ir pareigų nei viešpataujančiojo, nei tarnaujančiojo daikto savininkams (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-139/2011).

47. Šioje byloje ieškovė savo teisių pažeidimą sieja su atsakovės sudarytomis kliūtėmis, trukdančiomis tinkamai naudotis Klaipėdos apskrities viršininko 2001 m. rugpjūčio 17 d. įsakymu Nr. 2036 nustatytu kelio servitutu.
48. Pažymėtina, kad tuo metu, kai buvo priimtas apskrities viršininko įsakymas, iš kurio ieškovė kildina servituto atsiradimą, CK ketvirtosios knygos normos, susijusios su servitutu, dar negaliojo, jos įsigaliojo nuo 2003 m. liepos 1 d. (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 30 straipsnio 1 dalis). Tačiau ir tuo metu galiojusios redakcijos Žemės įstatymo 11 straipsnyje buvo nustatyta, kad žemės servitutai, išskyrus nustatytus įstatymų, įregistruojami Nekilnojamojo turto registre. Be to, tuo metu galiojusios Žemės servitutų nustatymo, įregistravimo ir panaikinimo tvarkos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. rugsėjo 27 d. nutarimu Nr. 1278, 10 punkte buvo nustatyta, kad „žemės servitutai ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo jų nustatymo Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar apskrities valdytojo sprendimu (arba ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo rašytinės sutarties dėl žemės servitutų sudarymo) registruojami Valstybinio žemės kadastro duomenų registre nurodant: *žemės sklypą, kuriame nustatyta (suteikta) teisė naudotis servitutu*, šio žemės sklypo savininką ir valstybinės žemės naudotoją, žemės servituto vietą, rūšį, galiojimo laiką ir sąlygas, asmenis bei žemės sklypus, kuriems suteikta žemės servituto teisė“. Taigi pagal anksčiau galiojusį teisinį reglamentavimą buvo privaloma įregistruoti nustatomą servitutą. Kaip minėta, kasacinio teismo praktikoje ši norma buvo išaiškinta kaip imperatyvi, turinti daiktinę teisę sukuriančią, o ne tik išviešinančią galią (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-139/2011). Papildomai pažymėtina, kad įsigaliojus CK 4.124 straipsnio 2 dalies nuostatai, pagal kurią iš servituto kylančios teisės ir pareigos subjektams atsiranda tik įregistravus servitutą, išskyrus atvejus, kai servitutą nustato įstatymai, atitinkamos teisinės pasekmės taikomos ir iki tol nustatytiems servitutams, jeigu šie nebuvo tinkamai įregistruoti.
49. Nagrinėjamu atveju sprendžiant, ar ieškovė teisėtai reikalauja pašalinti tvorą, trukdančią jai patekti į savo sklypą per atsakovės teritoriją, būtina nustatyti, ar ieškovė turi servitutą naudotis atsakovės sklypu. Ieškovė nurodo, kad servitutas jai buvo nustatytas administracinio akto pagrindu. Taigi šiuo atveju turi būti nustatyta, kad administracinio akto pagrindu sukurtas servitutas buvo įregistruotas įstatymo nustatyta tvarka.
50. Byloje nustatyta, kad atsakovės nuomojamo valstybinės žemės sklypo, esančio Klaipėdoje, Šilutės pl. 23, registro įrašė duomenys apie tokį servitutą nėra įrašyti. Ginčo servitutas buvo nurodytas tik ieškovės valdomo (viešpataujančiojo) sklypo registro įrašė.
51. Teisėjų kolegija, įvertinusi ginčui aktualų teisinį reguliavimą, nusprendžia, kad servituto teisinė registracija, kaip viena iš būtinų sąlygų atsirasti šiai daiktinei teisei, sietina su atitinkamų duomenų įrašymu būtent tamaujančiojo nekilnojamojo daikto registro įrašė. Tokia išvada darytina iš aptarto ginčui aktualaus Žemės servitutų nustatymo, įregistravimo ir panaikinimo tvarkos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. rugsėjo 27 d. nutarimu Nr. 1278, 10 punkto teksto, kuriame nurodyta, kad registruojant servitutą Valstybinio žemės kadastro duomenų registre turi būti nurodytas *žemės sklypas, kuriame nustatyta (suteikta) teisė naudotis servitutu*, taip pat ir iš dabar galiojančio reguliavimo, kuriame aiškiai nurodyta, kad daiktinės teisės – servituto duomenys viešpataujančiojo nekilnojamojo daikto registro įrašė gali būti įrašomi tik tuo atveju, jei šie duomenys įrašyti tamaujančiojo nekilnojamojo daikto registro įrašė (žr. Nekilnojamojo turto registro nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. balandžio 23 d. nutarimu Nr. 379, 67^a punktą, įsigaliojusį nuo 2022 m. lapkričio 25 d.).
52. Nagrinėjamoje byloje atsakovė įrodinėjo, kad jai įsigijus pastatą, esantį valstybinės žemės sklype Klaipėdoje, Šilutės pl. 23, buvo sudarytas 2021 m. balandžio 26 d. susitarimas Nr. 13SNŽ-249-(14.13.55.) „Dėl 2000 m. liepos 28 d. valstybinės žemės nuomos sutarties Nr. N21/2000-0108 pakeitimo“, kuriuo šio žemės sklypo nuomos sutartis buvo pakeista, be kita ko, nustatant, kad nuomininkė pagal šią sutartį yra UAB „Mimet“. Nei 2000 m. liepos 28 d. valstybinės žemės nuomos sutartyje Nr. N21/2000-0108, nei vėlesniuose jos pakeitimuose duomenų apie ieškovės nurodytą kelio servitutą, skirtą patekti į ieškovės nuomojamą žemės sklypą, esantį Klaipėdoje, Šilutės pl. 25, nėra nurodyta. Atsakovei sudarant minėtą susitarimą, pagal kurį ji tapo žemės sklypo, esančio Klaipėdoje, Šilutės pl. 23, nuomininke, duomenys apie ieškovės nurodytą servitutą nebuvo įrašyti į šio žemės sklypo registro įrašą.
53. Taip pat pažymėtina, kad servitutas riboja tamaujančiojo nekilnojamojo daikto savininko nuosavybės teisę, todėl duomenų apie tokį suvaržymą įregistravimas, be kita ko, yra susijęs su to daikto savininko arba teisėto naudotojo, taip pat asmenų, kurie ketina įsigyti šį daiktą ar įgyti teisę juo naudotis, nuosavybės teisių apsauga.
54. Nesant įrašytų duomenų apie nustatytą servitutą tamaujančiojo nekilnojamojo daikto registro įrašė, nėra vieno iš dviejų būtinųjų servituto atsiradimo juridinių faktų, todėl toks servitutas negali būti laikomas galiojančiu ir nesukelia teisių ir pareigų nei viešpataujančiojo, nei tamaujančiojo daikto valdytojams.
55. Įvertinusi minėtas aplinkybes, teisėjų kolegija nusprendžia, kad servitutas nebuvo tinkamai įregistruotas, kadangi atsakovės, kaip žemės sklypo nuomininkės, įgyvendinančios savininko teises prieš trečiuosius asmenis (žr. šios nutarties 36 punktą), teisių ribojimas nebuvo atliktas pagal įstatyme (CK 4.124 straipsnio 2 dalyje) nustatytą procedūrą atsakovės sklype, todėl iš neįregistruoto servituto kylančios teisės ieškovei neatsirado.
56. Teisėjų kolegija taip pat nesutinka su apeliacinės instancijos teismo vertinimu, kad tai, jog žemės sklypo, esančio Klaipėdoje, Šilutės pl. 23, valdytojai, buvę iki atsakovės, tokios servituto teisės neįregistravo ar pasirašydami valstybinės žemės nuomos sutartį neišsiaiškino, kad tokia teisė egzistuoja, patvirtina ieškovės teisę naudotis kelio servitutu. Pažymėtina, kad Žemės įstatyme (nuo 2023 m. sausio 4 d. galiojančios įstatymo redakcijos 22 straipsnio 5 dalyje, anksčiau galiojusios įstatymo redakcijos 23 straipsnio 6 dalyje) yra nustatyta, jog administraciniu aktu nustatytus servitutus Nekilnojamojo turto registre registruoja viešpataujančiuoju tampančio daikto savininkas ar patikėtinis. Ši nuostata įsigaliojo nuo 2004 m. vasario 21 d., taigi, minėto apskrities viršininko įsakymo priėmimo momentu (2001 m. rugpjūčio 17 d.) Žemės įstatyme dar nebuvo aiškiai reglamentuota, kas turi pareigą įregistruoti administraciniu aktu nustatytus servitutus Nekilnojamojo turto registre. Tačiau ši teisės spraga nesudaro pagrindo pripažinti, kad tuo metu pareigą įregistruoti servitutą turėjo tamaujančiojo daikto savininkas. Atsižvelgiant į tai, kad vėliau, įsigaliojus minėtai įstatymo nuostatai, pareiga įregistruoti administraciniu aktu nustatytą servitutą įtvirtinta būtent viešpataujančiuoju tampančio daikto savininkui, darytina išvada, kad pastarajam tenka ir neigiamos pasekmės, susijusios su tuo, kad toks servitutas nebuvo tinkamai įregistruotas, t. y. duomenys apie nustatytą servitutą nebuvo įrašyti tamaujančiojo nekilnojamojo daikto registro įrašė. Priešingas aiškinimas, teisėjų kolegijos vertinimu, neatitiktų protingumo kriterijaus ir, remiantis išplėstų civilinėje teisėje taikomą rūpestingumo bei apdairumo standartą, nes tai reikštų, kad asmeniui, kuris ketina įsigyti arba išsinuomoti žemės sklypą, siekiant išsiaiškinti šiam daiktui taikomus teisinius apribojimus, nepakaktų patikrinti Nekilnojamojo turto registro duomenis apie tą žemės sklypą.
57. Teisėjų kolegija, remdamasi šioje nutartyje nurodytais išaiškinimais, sutinka su atsakovės kasacinio skundo argumentais, kad bylą nagrinėję pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai netinkamai aiškino ir taikė aptartas teises normas, reglamentuojančias servituto nustatymo momentą, todėl nepagrįstai nusprendė, jog ieškovė įrodė, kad ginčo servitutas yra nustatytas ir galiojantis.
58. Nagrinėjamu atveju yra pagrindas konstatuoti, kad ginčo servitutas nebuvo tinkamai įregistruotas, nes duomenys apie šį servitutą neįrašyti atsakovės nuomojamo valstybinės žemės sklypo, kaip tamaujančiojo nekilnojamojo daikto, registro įrašė. Todėl ieškovės ieškinio reikalavimai, grindžiami teise naudotis šiuo servitutu, kuris negali būti laikomas teisėtai nustatytu ir galiojančiu, patenkinti nepagrįstai.

Dėl bylos procesinės baigties

59. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad dėl šioje nutartyje nurodytų materialiosios teisės normų, reglamentuojančių servituto nustatymą,

pažeidimo teismai neteisingai išsprendė šalių ginčą, todėl skundžiama apeliacinės instancijos nutartis ir pirmosios instancijos teismo sprendimas naikintini ir priimtinas naujas sprendimas – ieškinį atmesti (CPK 359 straipsnio 1 dalies 4 punktas, 4 dalis).

Dėl bylinėjimosi išlaidų

60. Šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtas bylinėjimosi išlaidas teismas priteisia iš antrosios šalies, nors ši ir būtų atleista nuo bylinėjimosi išlaidų mokėjimo į valstybės biudžetą (CPK 93 straipsnio 1 dalis). Jeigu apeliacinės instancijos teismas ar kasacinis teismas, neperduodamas bylos iš naujo nagrinėti, pakeičia teismo sprendimą arba priima naują sprendimą, jis atitinkamai pakeičia bylinėjimosi išlaidų paskirstymą (CPK 93 straipsnio 5 dalis).
61. Priėmus naują sprendimą, konstatuotina, kad bylą laimėjo atsakovė, todėl ji įgijo teisę į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Pagal byloje esančius duomenis, atsakovė pirmosios instancijos teisme patyrė 3630 Eur bylinėjimosi išlaidų advokato teisinei pagalbai apmokėti (už atsiliepimo į ieškinį, tripliko ir kitų procesinių dokumentų parengimą, už pasiruošimą ir atstovavimą teismo posėdžiuose). Šios išlaidos neviršija Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 1R-85 „Dėl Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą maksimalaus dydžio patvirtinimo“ (toliau – Rekomendacijos) nustatytų maksimalių sumų, todėl šių išlaidų atlyginimas priteisiamas atsakovei iš ieškovės. Už apeliacinį skundą atsakovė sumokėjo 75 Eur žyminį mokestį, duomenų apie kitas atsakovės patirtas išlaidas apeliacinės instancijos teisme nėra. Už kasacinį skundą atsakovė sumokėjo 107 Eur žyminį mokestį ir kasaciniame teisme patyrė 2420 Eur bylinėjimosi išlaidų advokato teisinei pagalbai apmokėti (už kasacinio skundo parengimą). Šios išlaidos taip pat neviršija Rekomendacijose nustatytos maksimalios sumos, todėl jų atlyginimas priteisiamas atsakovei iš ieškovės. Susumavus atsakovei atlygintinas bylinėjimosi išlaidas, iš viso atsakovei iš ieškovės priteisiamas 6232 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 4 punktu, 4 dalimi, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Panaikinti Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. lapkričio 17 d. nutartį ir Klaipėdos apylinkės teismo 2022 m. birželio 20 d. sprendimą ir priimti naują sprendimą – ieškinį atmesti.

Priteisti iš ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „Miesto investicijos“ (j. a. k. 300531025) atsakovei uždarajai akcinei bendrovei „Mineta“ (j. a. k. 133933225) 6232 (šešių tūkstančių dviejų šimtų trisdešimt dviejų) Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Danguolė Bublienė

Artūras Driukas

Agnė Tikniūtė